



Thomas Bredsdorffs forelæsning ved lanceringen af Københavns Universitets Aldringsinitiativ

Taler

Thomas Bredsdorff
Forfatter og professor emeritus på
Københavns Universitet

Dato

28. maj 2026

Sted

Festsalen på Københavns
Universitet

Omstændigheder

Forelæsning holdt i festsalen på KU ved lanceringen af Københavns Universitets Aldringsinitiativ (KU-CARI).

1

Kunsten at ældes

Hvordan er gamle mænd? Ifølge en af de første og største tænkere i den vestlige kultur, **Aristoteles**, er gamle mænd:

10 “Mistænksomme, kyniske, ondskabsfulde, smålige, påholdende, egoistiske.”
– Aristoteles ’Retorik’, kapitel 13, 2. bog

Jonathan **Swift** fortsætter sådan:

15

20 “De var ikke kun påståelige, vrantne, begærlige, knarvorne, forfængelige og
snakkesalige, men også ude af stand til at opvise varme følelser for andre end
deres egne børnebørn. Misundelse og impotens var deres herskende
lidenskaber.”
– Jonathan Swift, om struldbruggerne i ’Gullivers rejse’

Hvordan undgår man at blive sådan en?

25

Jeg har tilbragt mit arbejdsliv som forsker, vel at mærke som humanistisk forsker. Jeg var – indtil jeg blev pensioneret for en snes år siden – professor i Nordisk litteratur her på Københavns Universitet.

30

Men i dag udtaler jeg mig som **vidne**, ikke som forsker – undtagen i en enkelt passage, som jeg nok skal gøre opmærksom på.

35

Som et vidne der selv på første hånd har oplevet to alderdomme – skulle jeg lige til at sige, men det er faktisk blevet til tre alderdomme.

Jeg har oplevet indefra hvordan det er at blive meget gammel (den oplevelse er jeg stadig i fuld gang med). Og jeg har oplevet udefra hvordan det er at tilbringe de sidste år af livet som Alzheimers patient.

40

I 2012 fik min kone Lene diagnosen **Alzheimers**. Vi var 75, godt i gang med at forberede os på hvad vi troede skulle være en fælles alderdom. Hendes sygdom ændrede betingelserne radikalt. Fra da af var jeg ikke kun pårørende, men også eneansvarlige. I fire år var hun hjemme, inden plejehjemmet tog over. Jeg reagerede – ud over at møde de praktiske krav, så godt jeg kunne – ved at give mig til at studere sygdommen.

45

Jeg ville værne mig med viden.

50

Søgte mig vej gennem den medicinske litteratur – hvad der førte til særprægede oplevelser. Jeg var klar over at de medicinske tidsskrifter er en formidabel industri og en kapitalistisk forretning for sig. Jeg er vant til at lede efter forskningsresultater i tidsskrifter, men jeg er aldrig før stødt på en forretningsmodel der går ud på at man kan få adgang til en artikel i en time for \$10 og i et døgn for \$40. I begge tilfælde forsvinder den fra ens computer når tiden er gået. Og lader sig ikke kopiere.

55

Det var ikke den eneste nye oplevelse jeg fik ved at famle mig frem i den medicinske videnskab. Det var skræmmende at finde ud af hvor beskedne fremskridt der er sket på Alzheimersforskningens område, siden Alois Alzheimer for over 100 år siden observerede Auguste D.'s tab af sprog og bevidsthed.

60

Han gengav med forbløffende grundighed hendes sprog i forfald. Og efter

hendes død dissekerede han hendes hjerne og fandt de misdannelser, hvis oprindelse og virkning den dag i dag ikke er fuldstændig opklaret.

70 Der havde været det ene såkaldte gennembrud efter det andet, men der var stadig ikke fundet nogen vaccine der kan forebygge eller en medicin der kan helbrede Alzheimers syge, kun udsætte den nogle måneder, det vil sige forlænge sygdommen.

75 Den kommer lige om lidt, den medicin eller vaccine havde de sagkyndige fortalt os. Så sent som i 2004 skrev **Sundhedsministeriet:**

80 “Om ti år vil det måske være undtagelsen (at møde en dement på et plejehjem) når behandlingen har slået fejl eller er påbegyndt for sent.”

85 Et plejehjem uden demente. Allerede fra 2014! Det vil de nok helst glemme. Det er også nemt at glemme, for hvem gemmer gamle pjecer fra et ministerium? Det gjorde Peter Lund Madsen, som jeg fik den fra – og i øvrigt fik hjælp af da jeg skrev en bog om livet med Alzheimers.

90 Jeg har, som I nok har bemærket, brugt datidsformen når jeg her har udtalt mig om Alzheimersforskningen. Det er fordi jeg standsede mine undersøgelser, da min kone døde. Når jeg tør tale om de udeblevne eller falske gennembrud, er det fordi vi nok havde hørt om sådan et hvis det virkelig var kommet.

95 Nå, jeg vendte tilbage til den opgave som angik mig selv: Hvordan lever man som ikke syg gammel op til **kunsten at ældes**? Hvordan undgår man at blive en gammel gnavpot – og alle de andre eksempler på Aristoteles’ og Jonathan Swifts skræmmende lister?

100 Én vej er at **fornægte** alderen. Det er en så udbredt metode at den må kaldes en ideologi. Den gerontologiske ideologis vigtigste trossætning er at gamle mennesker ikke adskiller sig fra yngre mennesker ved andet end alder. ‘Bliv i de voksnes rækker’ lød en bogtitel i bevægelsen.

Hvis de gamle er svækkede, mentalt eller fysisk, er det fordi de ikke har holdt sig

105 i form eller fordi de ved tvangspensionering og andre overgreb fra samfundets side er sat uden for det gode selskab. Det naturlige er at være frisk. Visner man, er det enten ens egen eller samfundets skyld, men i hvert fald ikke alderens.

Seneste skud på stammen er begrebet *flat age*. Det betyder ifølge livsstilsekspert
110 Emilia van Hauen, vistnok ordets opfinder, at ”du lever basalt set aldersløst til du dør” (Politiken 23.5.2026).

Det er næppe tilfældigt at den gerontologiske tro er vokset frem samtidig med det grå marked – golfkøllernes, krydstogternes, seniorboligernes lukrative
115 industrier.

Med ophævelse af fast pensionsalder, derefter ophævelsen af aldersgrænser for kørekort, har man bestyrket den opfattelse at alder er ingenting, hvis bare man selv (og samfundet) griber sagen rigtigt an.

120

En anden vej er at **acceptere** alderen, for fornægtelsen holder jo ikke.

Aldring er en ubønhørlig proces. I medicinske lærebøger har jeg læst at for en 85-årig er blodkarrene så stive som et jernstativ. Lige meget hvor meget man
125 træner, slipper man ikke for de begrænsninger som gælder for barnet – dog uden barnets smukke og løfterige krop at have dem i: Man går dårligere, opfatter mindre, har sværere ved at komme på ord i en fart. Intelligensen aftager. Hvad kan man stille op – for at undgå at blive så ubehagelig for sig selv og sine omgivelser som de oldinge Aristoteles og Swift beskriver?

130

Min simple erfaring, som jeg vil dele med jer i dag er – det er faktisk mit hovedbudskab – at man skal **gøre op med den type psykologisk lov** som dominerer samtalen i samfundet, nemlig at *psyken er som alt andet et produkt af årsager*.

135

I det der kommer nu, taler jeg ikke som vidne, men som forsker, ud fra de erfaringer jeg har gjort som litteraturforsker. Den fejlagtige opfattelse stammer fra den Freudianske psykologi, og er lige så stille blevet til almen sund fornuft. Den siger at kausalitet er den bedste, ja, eneste måde at forstå denne verdens
140 fænomener på. Psyken indbefattet.

I praksis betyder denne trossætning, at det var i barndommen sporene blev lagt.

145 Det var dér komplekserne blev grundlagt. Engang sang TV2: 'Det er
saaaamfundets skyld' (som parodi på ungdomsoprøret). I dag kan man i den ene
autofiktive roman efter den anden læse at det er forældrenes skyld. De fejl
forældrene har begået, er årsag til børnenes traumer.

150 Vi er dem vi blev på grund af vores forældres fejl. Siden er der kommet flere
skyldige til, ægtefællerne, børnene, arbejdspladsen. Og her sidder vi nu, vi gamle
stakler og skal bære på al den elendighed der er påført os.

Hvad vi møder her, er freudianismens grundlæggende fejltagelse.

155 Freud var en strålende skribent, hvis evne til at bruge sproget enhver humanist
må misunde ham. Men han ville ikke være humanist, han ville være og
anerkendes som naturvidenskabsmand. Adgangsbilletten til det selskab er
undtagelsesløs anerkendelse af loven om kausalitet.

160 **De gamle grækere** nærede en anden forestilling. De mente at årsagen kunne
ligge i fremtiden. Fra deres egen oplevelse vidste de at hensigter kan bestemme
handlinger. Jeg udfører en handling fordi jeg vil nå et mål med den. Den
oplevelse overførte de – fejlagtigt – til naturen.

165 De troede følgelig at når ilden stiger opad, er det fordi den higer op. Når stenen
falder, er det fordi den higer nedad. Man kalder den opfattelse teleologi, og
årsagsbegrebet for *causa finalis*,

170 Naturvidenskaben blev født, da man opgav teleologien – forestillingen om at
målet bestemmer vejen – til fordel for kausaliteten, *causa efficiens*, forestillingen
om at det er årsager i fortiden, ikke hensigter om fremtiden, der bevæger alle
genstande på jorden og i verdensrummet. Billardkuglen følger den bane som
forårsages af det stød den har fået.

175 Det er denne – korrekte – lære om kausalitet som har skabt naturvidenskabens
fabelagtige resultater. Ingen tvivl om det.

180 Men overført på det psykiske plan har den lære skabt ravage. For kunsten at
ældes kan det være ødelæggende at klynge sig til forestillingen om at alt hvad
man sidder med nu, skyldes noget der er sket i fortiden. Det er opskriften på en
sur alderdom.

185 Den freudianske fejltagelse fører blandt andet til forestillingen om at der ikke findes en fri vilje.

Jeg er helt opmærksom på alt det blæk, der er udgydt for at bevise at viljens frihed er en illusion. Men jeg savner et nøgleord i alle de mange argumenter om viljens frihed eller ufrihed. Jeg savner ordet **plan**.

190

Jeg er i stand til at lægge en plan. Og til at ændre den, hvis den støder på modstand, eller jeg får lyst. Jeg har planlagt at holde denne tale nu. Jeg kunne stoppe her og sætte mig ned. Jeg kan også vælge at fortsætte. Det vælger jeg. Men det er et valg jeg træffer. Jeg har valgt at I skal høre resten af det foredrag jeg har planlagt.

195

Jeg har andre valgt jeg kan træffe.

Jeg kan vælge at mine børn er af større betydning end mine forældre. Jeg kan
200 vælge at gøre noget for mine børn snarere end at gøre op med mine forældre. Jeg kan beslutte mig for at gå ind i frivilligt arbejde, at melde mig ind i et politisk parti og yde noget i det kollektiv. Og jeg kan først og fremmest beslutte mig for at jeg vil holde op med at hade. Og tilgive i stedet for at pukke på min ret.

205 De muligheder foreligger for den aldrende gamling. Det er *mit* valg om jeg vil bruge dem eller lade være. Ikke mine forældres, ikke samfundets.

Det er i kunsten snarere end i den naturvidenskabelige litteratur man kan finde støtte til forestillingen om de valg jeg taler om her. Et godt eksempel er en af
210 verdens ti bedste film, Ingmar Bergmans film 'Smulltronstället', på dansk 'Ved vejs ende'.

Den gamle Isak Borg skal rejse til Lund for at blive udnævnt til jubeldoktor på det universitet, hvor han for 50 år siden fik sin uddannelse.

215

(Her vil jeg indskyde en personlig parentes: Hvis vi på Københavns Universitet havde samme skik som i Lund, ville jeg ikke stå her i en simpel fleece, men i en kappe med hermelinskanter; det var nemlig i 1976 jeg sad i denne sal, netop dérnede og ventede på at skulle rejse mig op, når det blev min tur til at modtage
220 Dronning Margretes håndtryk.)

Vi møder den vordende jubeldoktor Isak Borg som en gammel gnavpot, helt i overensstemmelse med Aristoteles' og Jonathan Swifts beskrivelser af den gamle
225 mand. Han går op i 3 ting: sine guldfisk, sine indvolde, og en uretfærdighed
begået mod ham for 30 år siden. Han hundser med sin husassistent Frøken
Agda.

Men så sker der noget epokegørende. Manden gennemgår en udvikling i løbet af
230 filmen. Han udsættes ikke for noget foryngelsesbad. Hans alder rulles ikke
tilbage, den fornægtes ikke. Den fremhæves tværtimod. Den udvikling han
gennemgår, hører hans alder til. Filmens påstand er med andre ord at der *endnu*
udestår en opgave for den meget gamle mand.

235 Den medicinske viden siger at alderdom er forfald. Den gerontologiske ideologi
hævder at alderdom er en illusion. 'Ved vejs ende', Bergmans og Victor
Sjöströms film, siger noget tredje: livet kan ikke standse eller rulles tilbage; men
den gamle mand har noget i vente som hverken er en parodi på den svundne tid
eller en forlængelse af den. Der venter en opgave.

240
Filmen begynder med en drøm. En rustvogn rammer en lygtepæl så hjulet ryger
af, og fortsætter hen ad fortovet så kisten glider af vognen, den døde i kisten er
levende, han griber fat i drømmerens hånd og viser sig at være ham selv. Den
drøm er nem at gennemskue: den er udtryk for den gamle mands angst for
245 døden.

Men den gamle mand drømmer andre drømme i løbet af turen til Lund. Han
falder i søvn på bilens passagersæde. En af de drømme han udsættes for, er en
tilbagevendende rædsel i Bergmans film: eksamen!

250
Lægen på vej til sin ungdoms universitet kan ikke aflæse mikroskopets billede.
Tavlens kridtskrift kan han ikke tyde. Det går ham ikke bedre med eksaminators
tredje spørgsmål:

255 'Hvad er en læges første pligt?'

Eksaminanden er igen blank. Sin professions skyldighed har den store læge på
vej til sin karrieres krone, ingen anelse om. Den må han have forklaret:

'En læges første pligt er at bede om forladelse'.

Efter de oplevelser han har på bilturen fra Stockholm til Lund – eksamensdrømmen er bare en af dem – ændrer han indstilling radikalt. Han
265 beslutter sig for at tilgive sin søn og svigerdatter for en brøde han hidtil har lagt dem til last. Og han beslutter sig for at opføre sig ordentligt over for sin husholderske frøken Agda.

Isak Borgs vellykkede aldrig består ikke i at han forsoner sig med døden, men i
270 at han forsoner sig med menneskene.

Hvad den film siger er at livet ikke er forbi for oldingen, livet kan heller ikke sættes i stå eller rulles tilbage. Men den gamle mand har alligevel noget i vente som hverken er en parodi på den svundne tid eller en forlængelse af den.
275

Mens jeg arbejdede på at få min egen alderdom til at fungere, røg jeg pludselig ind i en tredje alderdom. I 2024 fik jeg diagnosen **kræft**.

Jeg spurgte lægen hvad der ville ske, hvis man blot lod sygdommen gå sin gang.
280 Jeg var dengang 87 år gammel, ikke noget upassende tidspunkt at stille træskoene på. Hun sagde at der *kunne* ske det at lymfekræften muterede til en form med smerter som ikke var til at holde styr på. Så traf jeg det valg at modtage kemoterapi. Jeg er ikke bange for at dø, men jeg er bange for smerter.

285 Siden da har jeg været igennem først én kemoterapi, så én til. Sådan gik det første år. Så kom jeg i en tredje slags behandling – og den er jeg i talende stund stadig midt i.

Da Alzheimers sygdom ramte min kone og pludselig fyldte mit liv, gav jeg mig
290 til at studere sygdommen og læste alt hvad jeg kunne få fat i. Da kræften ramte mig, reagerede jeg stik modsat. Jeg valgte at værne mig med uvidenhed. Måske lidt påvirket af, at jeg hos jævnaldrende har oplevet at kræft har en særpræget virkning: har man kræft i kroppen, får man let kræft på hjernen og bruger uendelig tid ved skærmen på at finde frem til en bedre kur de udbyder i Miami,
295 Milano eller Manila.

Jeg har som følge af mit valg ikke læst en linje om den kræftform jeg har, ikke engang kræftforeningens pjecer. Jeg har besluttet mig for at jeg er i hænderne på

300 de bedst tænkelige læger – ikke nogen svær beslutning at træffe, når det
Rigshospitalet man er patient på – og så overlade beslutningerne til dem.

Og så bruge den sparsomme tid på at fortsætte med at arbejde på den bedst
mulige aldring.

305

Da jeg havde skrevet en bog om livet med Alzheimers, blev jeg inviteret til at
holde en forelæsning om kunsten at ældes for mine gamle kolleger på Berkeley,
hvor jeg har undervist af og til. Da jeg ankom i lufthavnen i San Francisco og
nåede frem til Homeland Security, indrejsekontrollen, blev jeg mødt af en
310 sorthåret agent af sydamerikansk oprindelse, sidst i 20erne. Hun spurgte:

'Hvad er dit ærinde i USA?'

'At holde en forelæsning.'

'Om hvad?'

315

'Kunsten at ældes.'

'Hvad er tricket?'

'At blive ved med at have et formål. Og blive ved med at tilgive.'

'Den køber jeg, Passér!'

320

Tak for opmærksomheden.

325

Kilder

330

Thomas Bredsdorff: 'Tøsne og forsyntia. Noget om livet med Alzheimers',
Gyldendal, 2017.

335

Thomas Bredsdorff: 'Kunsten at ældes' i: Thomas Bredsdorff: 'Litteratur giver
form til en følelse', Lindhardt og Ringhof 2019, s. 62-77.

Thomas Bredsdorff: 'Lykkeligt nær. En oldings optegnelser', Gutkind 2024

Kilde

Manuskript modtaget fra taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler og producent

340

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Foredrag

345

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/thomas-bredsdorffs-forelaesning-ved-lanceringen-af-kobenhavns-universitets-aldringsinitativ>

350

355

360

365

370

375